

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2019. gada 3. decembrī Nr.1-824

**Latvijas Republikas Saeimas
Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu
komisijas priekšsēdētājam
A.Kaimiņa kungam
cilvektiesibu.komisija@saeima.lv**

**Latvijas Republikas
Ministru prezidentam
A.K.Kariņa kungam
vk@mk.gov.lv**

Par ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu adopciju uz ārvalstīm

2018. gada 30. oktobrī tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr. 667 “Adopcijas kārtība” (turpmāk tekstā – MK noteikumi Nr. 667), būtiski mainot normatīvo regulējumu ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu (turpmāk tekstā – bērni) adopcijai uz ārvalstīm.

MK noteikumi Nr. 667 paredz, ka bērnu no aizbildņa ģimenes vai audžuģimenes atļauts adoptēt tikai bērna radniekiem. Savukārt bērnu, kurš atrodas bērnu aprūpes iestādē, var adoptēt uz ārvalstīm, ja Latvijā nav iespējams nodrošināt viņa pienācīgu audzināšanu un aprūpi ģimenē.¹ Pirms MK noteikumu Nr. 667 spēkā stāšanās nebija noteikts ierobežojums bērnu adopcijai uz ārvalstīm. Labklājības ministrijas izstrādātā regulējuma mērķis bija veicināt bērnu adopciju no institūcijām un ierobežot ārvalstu adopciju no audžuģimenēm. Bijušais labklājības ministrs J.Reirs pauda pārliecību, ka bērnu tiesību aizsardzības politika ir jāvirza tā, lai nākotnē visi bērni tiku adoptēti tikai Latvijā. Viņaprāt, 26 gadu laikā valsts ir nonākusi situācijā, ka var parūpēties par saviem bērniem, nevis sūtīt viņus uz ārzemēm, jo šo bērnu gan pilsonība, gan saistība ar valsti pazūd.²

Minēto Ministru kabineta noteikumu izstrādāšanas laikā Labklājības ministrijā tika saņemti atšķirīgi viedokļi par ierobežojumu noteikšanu ārvalstu adopcijai. Piemēram, biedrība “Es gribu dzīvot”, biedrība “Latvija bez bāreņiem”, Latvijas

¹ 2018. gada 30. oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr. 667 “Adopcijas kārtība” 58.2. un 58.3. apakšpunkts.

² <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/reirs-barintiesas-biezi-vien-slinko-un-tam-ir-vieglak-veicinat-adopciju-uz-arzemem.a269402/>.

audžuģimeņu, ārvalstu adoptētāju un ārvalsts adopcijas aģentūru pārstāvji iesnieguši iebildumus par to, ka ar noteikumu projekta spēkā stāšanos audžuģimenē esošiem bērniem tiks liegta iespēja tikt adoptētiem uz ārvalstīm.³

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktu viena no tiesībsarga funkcijām ir atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu.

Tiesībsargs ir konstatējis, ka, ieviešot praksē normatīvo regulējumu par bērnu adopciju uz ārvalstīm, bāriņtiesas meklē risinājumus, lai arī bērni no audžuģimenēm tiktu adoptēti uz ārvalstīm. 2019. gada 26. februārī Rīgas bāriņtiesa organizēja starpinstitucionālu sanākumi, lai diskutētu par bērnu tiesību aizsardzību gadījumos, kad audžuģimenē ievietots bērns izsaka vēlmi tikt adoptēts uz ārvalstīm, jo bērnam ir izveidojusies piesaiste un emocionālas attiecības ar ģimeni Amerikas Savienotajās Valstīs (turpmāk tekstā – ASV), kurā bērns ir vairākas reizes ciemojies viesprogrammas ietvaros.

Ir konstatēti gadījumi, ka, lai bērnu no audžuģimenes būtu iespējams adoptēt uz ārvalstīm, bāriņtiesa pieņem lēmumu par bērna uzturēšanās pārtraukšanu audžuģimenē un ievietošanu ilgstošas aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādē. Tiekoties ar Labklājības ministrijas darbiniekiem, kas strādā ar ārvalstu adopcijas lietām, noskaidrots, ka arī Labklājības ministrija ir konstatējusi gadījumus, kad audžuģimenē esoši bērni tikuši ievietoti bērnu namā, lai viņus varētu adoptēt uz ārvalstīm.

Labklājības ministre R.Petraviča publiski ir apstiprinājusi, “[...] ka ne īpaši efektīvi strādā ierobežojumi bērnu adopcijai uz ārzemēm, jo esot atrasts veids, kā tos apiet. Proti uz ārzemēm drīkst adoptēt institūcijās dzīvojošos bērnus, un tāpēc gadījumos, kad adopcijai piekrīt gan pats bērns, gan audžuģimene, bērns atkal nonāk uz kādu laiku institūcijā. Tas nodara pāri bērnam un tiek likti birokrātiski šķēršļi.” Tāpat politiķe paudusi pārliecību, ka katram bērnam jādzīvo ģimenē, arī ja tas ir ārvalstīs.⁴

Jāatzīmē, ka 13 gadu laikā (no 2005. – 2018. gadam) no Latvijas uz ārvalstīm adoptēti aptuveni 1683 bērni.⁵ Bērnus no Latvijas visbiežāk adoptē ASV pilsoņi.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 31. panta otrajā daļā noteikts, ka Adopcijas tiesiskos pamatus nosaka Civillikums. Adopcijas kārtību nosaka Ministru kabinets.

Saskaņā ar Civillikuma 169. panta sestajā daļā noteikto pēc ārzemnieka, kuram nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas Latvijā, vai ārvalstīs dzīvojošas personas lūguma bērnu var adoptēt ar atbildīgā ministra atļauju un tikai tad, ja Latvijā nav iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē un pienācīgu aprūpi.

Savukārt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 31. panta trešā daļa nosaka, ka likumā paredzētajos gadījumos un kārtībā bērnu var adoptēt uz ārvalsti, ja pirms adopcijas procesa uzsākšanas starp bērnu un adoptētāju ir izveidojušās patiesas bērnu un vecāku attiecības un bāriņtiesa, kas lēmusi par ārpusģimenes aprūpi, ir atzinusi, ka adopcija atbilst bērna interesēm.

³ Ministru kabineta noteikumu projekta „Adopcijas kārtība” sākotnējās ietekmes izvērtējums (anotācija).

⁴ <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ministre-ierobezojumu-bernu-adopcijai-uz-arzemem-ir-iespejams-apiet.a316142/>.

⁵ Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa

https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__socdr__aprupe/SDG100.px/.

Tiesiskajā regulējumā noteiktie kritēriji ārvalstu adopcijai ir savstarpēji pretrunīgi, tādēļ praksē tiek piemēroti atkarībā no bāriņtiesu darbinieku izpratnes par katra bērna labākajām interesēm. Secināms, ka ārvalstu adopcijai noteiktais ierobežojums tikai pēc ārpusģimenes aprūpes formas, nav pietiekams, lai bērni no audžuģimenēm netiktu adoptēti uz ārvalstīm. Ar bāriņtiesas pieņemtu lēmumu bērna ārpusģimenes aprūpes formu ir iespējams mainīt no audžuģimenes uz bērnu namu, lai bērns tiktu nodots ārvalstu adopcijai.

Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt pietiekami skaidriem un saprotamiem, kā arī paredzamiem, tas ir, formulētiem ar pietiekamu precizitāti. Turklāt jābūt skaidram tiesiskā regulējuma mērķim.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 21. pantā noteikts, ka dalībvalstis, kas atzīst un/vai atļauj adopciju, nodrošina to, lai bērna intereses būtu pats svarīgākais apsvēruma, un šīs dalībvalstis atzīst, ka adopciju citā valstī var uzskatīt par alternatīvu bērna aprūpes veidu, ja bērnu nav iespējams nodot audžuģimenē vai adopcijai vai nodrošināt citu piemērotu aprūpi bērna izcelsmes valstī.

Saskaņā ar Hāgas konvenciju par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos katrai valstij prioritārā kārtībā būtu jāveic attiecīgi pasākumi, lai nodrošinātu bērnam iespēju palikt savas izcelsmes ģimenes aprūpē.

Tiesībsarga ieskatā jautājums par bērnu adopciju uz ārvalstīm ir valsts sociālās politikas joma, par kuras virzību ir jālemj Latvijas Republikas Saeimai. Valsts politikai adopcijas jautājumos jābūt ilgtspējīgai un paredzamai. Latvijas Republikas Saeimai būtu jāizdara politiska izšķiršanās, vai bērni no Latvijas tiek nodoti adopcijai uz ārvalstīm. Ja tiek atzīta bērnu adopcija uz ārvalstīm, tad likumos un normatīvajos aktos ir jābūt noteiktiem skaidriem un nepārprotamiem kritērijiem, kādos gadījumos tā ir pieļaujama.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto, ka Tiesībsarga birojs iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu Latvijas Republikas Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju nodrošināt attiecīgu vienveidīgi un nepārprotami piemērojamu normatīvo regulējumu par ārvalstu adopciju.

Tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu